فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

پیشگفتار ۱۳

فصل نخست: مفاهیم و کلیات ۱۷
مبحث نخست: مفهوم ارز و اقسام آن ۱۷
گفتار نخست: مفهوم ارز ۱۸
بند نخست: معنای لغوی ۱۸
بند دوم: معنای اصطلاحی ۱۹
الف: پول بودن ۲۱
۱. معنای پول در فقه ۲۲
۲. معنای پول در نظام تقنینی ۲۶
ب: خارجی بودن ۲۹
ج: رایج بودن ۳۰
گفتار دوم: اقسام ارز ۳۱
بند نخست: مسکوکات ۳۱
بند دوم: اسکناس ۳۳
بند سوم: حوالجات ارزی ۳۷
بند چهارم: اسناد مکتوب یا الکترونیک دارای کاربرد در مبادلات مالی ۳۹
الف: اسناد مکتوب ۳۹
ب: اسناد الکترونیکی ۴۰
۱. ارز الکترونیکی ۴۱
۲. ارز مجازی یا رمزنگاری‌شده ۴۴
مبحث دوم: ماهیت حقوقی ارز ۴۸
گفتار نخست: مالیت داشتن (مال بودن) ۴۹
بند نخست: مالیت مسکوک طلا و نقره ۴۹
بند دوم: مالیت ارز فیزیکی اعتباری ۵۰
الف: دیدگاه مبتنی بر مثلی بودن ۵۲
ب: دیدگاه مبتنی بر مثلی بودن افراد عرضی و قیمی بودن افراد طولی ۵۴
ج: دیدگاه مبتنی بر قدرت خرید ۵۴
بند سوم: مالیت ارز الکترونیکی ۵۵

الف: ارز الکترونیک به‌عنوان ابزاری برای پرداخت ۵۶
ب: ارز الکترونیک به‌عنوان سند الکترونیک حاوی ارزش پولی ۵۸
ج: ارز الکترونیکی، به‌عنوان مال دارای مالیت اعتباری ۵۹
بند چهارم: مالیت ارز مجازی ۶۰
گفتار دوم: پذیرش عامه ۶۱
گفتار سوم: دولتی بودن ارز ۶۲
گفتار چهارم: قوه ابراء ۶۳

فصل دوم: اسباب نقل‌وانتقال ارز و قواعد حقوقی حاکم بر آن ۶۵
مبحث نخست: اسباب نقل‌وانتقال ارز ۶۵
گفتار نخست: خریدوفروش ۶۷
بند نخست: معاملات نقدی ۶۸
بند دوم: معاملات سلف ۶۸
بند سوم: معاملات آتی ۶۹
بند چهارم: معاملات تعویضی ۷۱
بند پنجم: بازار اختیار ۷۲
گفتار دوم: حواله ۷۳
گفتار سوم: اعتبارات اسنادی ۷۴
گفتار چهارم: برات اسنادی ۷۵
مبحث دوم: قواعد نقل‌وانتقال ارز ۷۶
گفتار نخست: قواعد مربوط به اهلیت ۷۷
بند نخست: قالب فعالیت ۸۱
الف: شرکت سهامی خاص ۸۱
ب: شرکت تضامنی ۸۶
بند دوم: مجوز فعالیت ۸۶
بند سوم: اوصاف مؤسسین ۸۹
بند چهارم: وجود اعتبار ۸۹
گفتار دوم: قواعد مربوط به تراضی ۹۰
بند نخست: مکان اعلام اراده ۹۱
الف: لزوم انجام معاملات صرافی در محل صرافی ۹۱
ب: ممنوعیت ایجاد شعبه توسط صرافی ۹۲
ج: ممنوعیت انتقال صرافی به مکان دیگر ۹۲
بند دوم: نحوه اعلام اراده ۹۳

الف: ممنوعیت انجام معامله در فضای مجازی ۹۳
ب: لزوم درج اطلاعات معاملات ۹۴
گفتار سوم: قواعد مربوط به موضوع معامله ۹۴
بند نخست: ارزهای ممنوعه ۹۵
بند دوم: لزوم انجام معامله به نرخ مصوب ۹۵
گفتار چهارم: قواعد مربوط به جهت معامله ۹۷
مبحث سوم: ضمانت اجرای نقل‌وانتقال غیرمجاز ارز ۹۸
گفتار نخست: مفهوم ضمانت اجرا و اقسام آن در اعمال حقوقی ۱۰۰
بند نخست: ضمانت اجرای تکلیفی (کیفر) ۱۰۱
بند دوم: ضمانت اجرای وضعی (بطلان) ۱۰۱
بند سوم: ضمانت اجرای کیفریِ موجب بطلان (دلالت نهی بر فساد معاملات) ۱۰۲
الف: مفهوم نهی ۱۰۳
ب: مفهوم معاملات ۱۰۵
ج: مفهوم صحت و فساد ۱۰۶
د: دلالت قاعده ۱۰۶
۱. نهی ارشادی در معاملات ۱۰۷
۲. نهی مولوی در معاملات ۱۰۷
گفتار دوم: دلایل بطلان نقل‌وانتقال غیرمجاز ارز ۱۰۹
بند نخست: موارد مصرح در نفی اثر از معاملات غیرمجاز ۱۱۰
بند دوم: موارد غیر مصرح در نفی اثر از معاملات غیرمجاز ۱۱۰
الف: ضبط ارز قاچاق ۱۱۰
ب: ضمان انتقال گیرنده ۱۱۱
ج: محکومیت به مجازات کلاه‌برداری ۱۱۲
د: عدم مشروعیت عواید حاصل از واسطه‌گری ۱۱۳
گفتار سوم: آثار بطلان نقل‌وانتقال غیرمجاز ارز ۱۱۴
بند نخست: أکل مال به باطل ۱۱۴
بند دوم: تبدیل مسئولیت قراردادی به مسئولیت قهری ۱۱۷
فصل سوم: مبانی تجویز و تحدید نقل‌وانتقال ارز ۱۱۹
مبحث نخست: مبانی تجویز نقل‌وانتقال ارز ۱۱۹
گفتار نخست: آیات قرآن ۱۲۰
بند نخست: آیه تجاره عن تراضٍ ۱۲۰
بند دوم: آیه اوفوا بالعقود ۱۲۲

گفتار دوم: روایات معصومین علیهم‌السلام ۱۲۳
بند نخست: روایت «الناس مسلطون علی اموالهم» ۱۲۳
بند دوم: روایت «المؤمنون عند شروطهم» ۱۲۵
گفتار سوم: اجماع ۱۲۶
بند نخست: اصل صحت ۱۲۶
بند دوم: اصل اباحه ۱۳۰
بند سوم: تبعیت عقد از قصد ۱۳۱
گفتار چهارم: دلیل عقل ۱۳۱
مبحث دوم: مبانی تحدید نقل‌وانتقال ارز ۱۳۲
گفتار نخست: قاعده فقهی لزوم حفظ نظام اسلامی ۱۳۳
گفتار دوم: قاعده فقهی ممنوعیت اضرار در اسلام ۱۳۷
گفتار سوم: قاعده فقهی وجوب اطاعت از احکام حاکم جامعه اسلامی ۱۴۱
گفتار چهارم: قاعده فقهی ممنوعیت افساد فی‌الارض ۱۴۲
گفتار پنجم: قاعده فقهی نفی تسلط کافرین ۱۴۳
گفتار ششم: قاعده فقهی ممنوعیت اعانه بر اثم و عدوان ۱۴۵
گفتار هفتم: قاعده فقهی لزوم رعایت مصلحت ۱۴۶

فصل چهارم: بایسته‌های نظام مطلوب قاعده گذاری نقل‌وانتقال ارز ۱۵۱
مبحث نخست: ویژگی‌های نظام قاعده‌گذاری مطلوب در مرحله تعیین موضوع ۱۵۲
گفتار نخست: لزوم تعیین موضوع نقل‌وانتقال ۱۵۳
گفتار دوم: لزوم جامع‌نگری در تعیین اسباب نقل‌وانتقال ارز ۱۵۴
گفتار سوم: لزوم تفکیک قواعد مربوط به متعاملین نقل‌وانتقال ارز و اشخاص ناظر ۱۵۵
بند نخست: قواعد مربوط به مرجع مقررات گذار و مرجع ناظر بر اجرای مقررات ۱۵۶
بند دوم: قواعد مربوط به متعاملین ۱۵۸
مبحث دوم: ویژگی‌های نظام قاعده‌گذاری مطلوب در مرحله طراحی قواعد حقوقی ۱۶۰
گفتار نخست: لزوم تناسب قاعده حقوقی با ارزش‌ها ۱۶۱
بند نخست: لزوم رعایت تشریفات صدور احکام حکومتی ۱۶۲
بند دوم: لزوم رعایت ضوابط ماهوی صدور احکام حکومتی ۱۶۳
بند سوم: لزوم رعایت مصالح اخلاقی موردپذیرش در حقوق قراردادها ۱۶۵
گفتار دوم: لزوم تناسب قاعده حقوقی با واقعیت‌ها ۱۶۷
بند نخست: واقعیات سیاسی ۱۶۹
الف: تحریم ۱۷۰
۱. اثر روانی ۱۷۰

۲. عدم تناسب منابع و مصارف ارزی ۱۷۱
۳. عدم شفافیت ارزی ۱۷۲
ب: نرخ تسعیر ارز، منبع درآمد دولت ۱۷۲
ج: عدم استقلال بانک مرکزی ۱۷۳
بند دوم: واقعیت‌های اقتصادی ۱۷۴
الف: بازار غیرمتشکل پولی ۱۷۴
ب: خروج پول از کارکرد اصلی خود ۱۷۶
ج: عدم تناسب در سیاست‌های تجاری و سیاست‌های پولی ۱۷۷
د: قاچاق کالا ۱۷۷
ه: ساختار رانتی اقتصاد ایران ۱۷۸
مبحث سوم: ویژگی‌های قاعده‌گذاری مطلوب در مرحله تدوین قواعد حقوقی ۱۷۹
گفتار نخست: لزوم پرهیز از قاعده‌گذاری پراکنده ۱۸۰
گفتار دوم: لزوم عدم تناقض در قواعد وضع شده ۱۸۳
بند نخست: تعارض قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه ۱۸۴
بند دوم: تعارض قانون مبارزه با قاچاق کالا با ضوابط تعیینی دولت ۱۸۶
گفتار سوم: لزوم وجود ثبات نسبی قواعد وضع شده در طول زمان ۱۸۷
گفتار چهارم: لزوم عادلانه بودن قواعد وضع شده ۱۸۷
بند نخست: لزوم وجود تناسب قواعد وضع‌شده با ضمانت اجرا ۱۸۸
بند دوم: لزوم عدم تبعیض در قواعد وضع‌شده ۱۸۹
گفتار پنجم: لزوم هم‌خوانی بین قواعد اعلام‌شده و اجرا ۱۹۱
گفتار ششم: لزوم رعایت قواعد مربوط به انتشار قواعد ۱۹۲
جمع‌بندی ۱۹۵
منابع ۲۰۱